

„Malopridnež!“ rekli so mu, „mi te obsodimo svoje ničvredno imé tukaj iz bukev izbrisati, katere so skoz nje onečastene“.

Tujec je hotel pero vzeti, da prebriše svoje ime. —

„Ne, ne!“ kričal je narimenitniši te trojice, „ne tako; s svojim jezikom moraš ime svoje izlizati!“

Vendar on se je branil, in je le ubogal, ko so gospodje siloma njegovo glavo k bukvam priklonili. Potem so ga pahnili iz parme.

Trije ti napadavci, so parmo zapustili neimenovavši svojih imen. Mlado dekle je vendar v

gostilnici popraševalo, in zvedlo, da je tisti dan se v gostilnici mudil edini mož z dvema tovaršema, ki se je v tujčevske bukve zapisal z imenom: Louis Bonaparte,

Na pol izbrisano ime pa je bilo Hudson Lowe-vo, slabo slavljenega varuha in jetničarja Napoleona I. na sv. helenskem otoku, ki je s svojo trdosrčnostjo še dosti pretiral ukaze vlade angležke, in si tako bridko sovražtvo cesarjevo in njegove žlahte pridobil, in po vsem svetu v slab glas prišel.

Iz Angležkega preložil D. T.

Oddel za znanost.

Odlomek iz spisa: *)

„Važnost ustnega slovstva (tradicionalne literature) kot izvirnik basnoslovju (mythogiji).“

Spisal dr. G. Krek.

Opomba bralcem „Zore“ gledé cega spisa. Cela razprava je nastala iz mojih akademičnih predavanj, katera sem kolikor je trebalo predručal, vzlasti oziraje se na poznejše izišla raziskavanja na polji primerjavnega bajeslovja sploh in slovanskega posebej. V prvem oddelku mi je bila naloga slušatelje vpeljati na razna pota razkladanja mythov in to s početka, da se je jelo o tem predmetu racijonalno misliti, pa do denešnjega dné, ko se je že utrdil nazor primerjavnega raziskavanja mythov, nazor, edino ugajajoči sedanjim zahtevam vednosti. Drugemu oddelku pa je bil namen, seznaniti slušatelje z bitjem primerjavnega raziskavanja mythov, vzlasti kolikor se more pri tem rabiti vrh družega gradiva tudi narodno blago, kojega oddelek ima poleg druge kulturno-zgodovinske vrednosti tudi neprecenljivo lastnost, posvetiti v sicer temna svetišča, odpirajoča nam tajnosti bogočastja naših prededov. Hotel sem tem potem naše vseučiliščne dijake izpodbujati k marljivemu nabiranju narodnih slovstvenih, v ustnem sporočilu živčih ostankov, kar storiti se mi je zdelo ravno tako primerno kakor potrebno. Primerno se mi je to zdelo, ker imajo še oni, ktere sem ogovarjal v svojem predavanji, tako rekoč ključ do narodovega srca in tedaj tudi narod brez bojzljivosti ž njimi občuje, ker so kri njegove krvi in rokavno tudi med njim živé ter imajo priložnost ga opazo-

vati v togi in radosti ter ž njim občevaje osvojiti si tudi njegove, od roda v rod podedovane bisere dušnega imenja. Marljivim nabiranjem tega dušnega blaga vtegnemo po časi stvariti poslopje, sebi na čast, národu v slavo in učenosti v napredek. A tudi potrebno se mi je zdelo na to opomniti, da se otme vse, kar je poginu ostalo, kajti vsak poznejši zarod od prejšnjega veliko manje ohrani narodnih pesmi, pripovedek, pregovorov i. t. d. Vzlasti v tej dobi, ko brzi hlapón hiti od kraja v kraj ter národ z národom soznanja, ko novi vzori in preustrojeno družinsko in državno življenje starinski živeli iz spomina silijo, ko celó neka nazivo-omika stare običaje, starinske pesmi, pripovedke in sploh národno blago nekako bahato od strani pogleduje, je vsekako treba, da se otmo prej ko prej poginu, ki jim preti. — Da je ravno pri nas opomina k nabiranju narodnega blaga treba, se ne bode čudil, ki pomisli, kako smo v tem, kakor v marsikaterem drugem oziru za našimi sorodnimi slovanskimi brati zaostali. Ako je bila in znabiti bode moja razprava uzrok, da se vsaj nekaj teh svetinj pogubljenju reši, je svoj namen čisto dosegla. — Kakor nekđaj iz kathedre, kličem zdaj vsacemu, komur je te imenitne stvari mar, tedaj tudi bralcem „Zore“: „sberéte izbyty, ukrúte, da ne pogybnetь ničtože.“ (evang. ostrom. ioan. 6, 12.)

Ako opazujemo pozornim očesom razvoj na obraženosti človeške, nam ne bode težko se prepričati, da hodita jezik in myth posebno v poštev. Brez darú jezika, domovine našega mišljenja, čutil in medsobnega sporazumljenja ter glavnega sredstva omiki bi se ne mogli povzdigniti nad živali, bi ne bili, kar smo, bi ne bili, kar smo le po jeziku postali. Zató so pa že stari národi svoj govor v velikih čislih imeli in ga imamo tudi mi tem bolje, čem natančneje vemo, da se le po njem čutimo samostojno celoto, članove iste rodbine in da nehamo narod biti, ako nas ne veže več duševna vez jezika. V staroindijskih védah je jezik božanstvo, kojemu na čast so se pesmi

*) Ta članek nam je že bil od veleučnega g. pisatelja poslan meseca sušča, a ker še v tiskarnici grške in cyrilske črke niso bile vse razpoložene, nismo ga mogli preje natisniti dati. Upamo, da nam čestiti naš sodelavec tega zakasnenja ne bode zameril, ker ni uredništvo tega zakasnenja krivo, temú notranje tiskarniške razmére.

Uredn.

slagale, in stari Grki so o jeziku začeli zgodaj pre-mišljavati in ga ni med njimi moderca (filosofa) po glasu, ki bi se ne bil tudi s tem velevažnim predmetom pečal.

Ne manje od jezika so se pa zanimali tudi za verstvo in myth, kar nam bode kasneje natančnije razložiti, kajti zanimivo in podučno je uvedeti njihove in kasnejših nazore o mythih, predno nam je pogledati način tolmačenja stoječega na temelji, po sedANJI vednosti zahtevanem.

Najpreje se nam je izjaviti o pomenu besede $\mu\acute{\upsilon}\theta\omicron\varsigma$, opazujočim kaj nam etymologija o njej razjasne. Misliti nam je na koren $m\acute{u}$ = zvoněti, govoriti, kar je stranska oblika za staroindijski kor. $m\acute{a}$, kamor sodi tudi staroslov. $m\acute{m}ati$, $m\acute{m}lja$ gr. $\mu\acute{\upsilon}\rho\acute{\iota}\varsigma\omega$, $\mu\acute{\upsilon}\rho\acute{\iota}\varsigma\omega$ in dr. Iz korenike $m\acute{u}$ izpeljani $\mu\acute{\upsilon}\theta\omicron\varsigma$ je prvotno = beseda, govor, — ali beseda si je osvojila kot imé ali pridevek bistvenost. (pr. Fick vergleichendes Wörterbuch der indogerm. Sprachen, 2. Aufl. pg. 151. 386). To čisto ugaja nazoru, kega so imeli arijski národi v predzgodovinskem času o mythičnih bitjih, kajti še le kasneje so si mislili natorne prikazni, katerim je bil dal človek svoje imé, kot božanstva, kar je bilo sovsem nasproti prvobitnemu mišljenju človeškemu. Tako si je n. pr. stari Grk v besedi $\eta\acute{\omega}\varsigma$ mislil samo zaznamovanje za natorno prikazen temote, a še le kasneje mu je bila osebljena bitje, krasna boginja, soproga umirajočega dneva = Tithona (prim. M. Müller: Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache I. pg. 10, 2. Aufl.) Gori navedeni pomen $\mu\acute{\upsilon}\theta\omicron\varsigma$ je tudi glavni in navadni pri starogrških piscih in le polagoma se je pri njih izcimil pomén, ki ga n. pr. zdaj mi s to besedo strinjamo in ktere-ga je imel tudi Platon v svojem Faidru 254 D in drugi v smislu.

Staroslovenščina nam za besedo $\mu\acute{\upsilon}\theta\omicron\varsigma$ v drugem njenem pomenu ni mogla boljšega izraza ohraniti, nego je $basn\acute{b}$, kor. staroind. $bh\acute{a}$, zend. $b\acute{a}$, gršk. $\varphi\alpha$ = splendore, kamor sodi tudi pomnožena korenika $bh\acute{a}s$ v istem pomenu, in se oddaljeno smé gledé vzajemnosti pojmov lesem staviti tudi $bha\acute{s}$ = loqui. Starosl. kor. ba strinja, kakor nam spričuje glagol bajati, v vsem tri pojme: loqui, incantare in mederi, koji pojmi so si gledé prvotnih razmér društvenega stanja v nekaki zvezi, kajti primitivno starinsko zdravljenje je vzlasti obstajalo v tem, da je mrmral zdravnik vsakovrstna zarotovanja, o katerih je bilo ljudstvo prepričano, da imajo zdravilne moči v sebi, — vražja, ki je nekako še denes v nekerih primerljajih v našem národu vkoreninjena. — K tej koreniki prirastel je suffix: $sn\acute{b}$, identičen s suffixom staroind. ni , starosl. nb , in nastala je beseda $basn\acute{b}$, kakor $p\acute{e}sn\acute{b}$ iz kor. $p\acute{e}$ + suff. $sn\acute{b}$; tedaj ni treba misliti pri izpeljavi na kor. $bh\acute{a}s$, tem manje, ker ima tudi $p\acute{a}rs$. suff. sn v besedah n. pr. $kunesn$ = actio, $manesn$ = cogitatio od kor. kun , man . (pr. Miklosich: die Bildung der Nomina im Altslov. §. 52; Fr. Spiegel: Grammatik der Pársissprache, §. 85 sq.) Da strinja beseda več pojmov, ki se nam na prvi mah ne zdé združljivi, je v jeziku naravna stvar in se vjema slo-

vanščina tudi pri tej koreniki s sorodnimi jeziki, kajti ne le besedam, kakor: staroind. $bh\acute{a}mas$, $bh\acute{a}nus$, zd. $b\acute{a}nu$, $b\acute{a}ma$, gr. $\varphi\acute{\omega}\varsigma$, $\varphi\acute{\alpha}\nu\acute{\omicron}\varsigma$ je $bh\acute{a}$, in sicer v njegovem gori povedanem pomenu = lucere korenika, ampak nahajamo jo tudi v besedah n. pr.: staroind. $bh\acute{a}n$ = loqui, gr. $\varphi\acute{\alpha}\beta\theta\omega$, $\varphi\eta\mu\acute{\iota}$, $\varphi\acute{\alpha}\tau\iota\varsigma$, $\varphi\acute{\eta}\mu\eta$, lat. $f\acute{a}ri$, $f\acute{a}ma$, $f\acute{a}bula$, kar zopet kaže, da sta se strinjala pojma sveteti in govoriti, kar nam je še denes razumljivo in sami časi rabimo konkretni izraz posvetiti, dasi imamo govorjenje, dokazovanje s živo besedo v smislu. (G. Curtius: Grundzüge d. griech. Etymologie, 3. Aufl., pg. 267., 268; Pott: Etym. Forschungen auf dem Gebiete d. indog. Sprachen, 2. Aufl. 2. Theil, 2. Abth., pg. 262; — z ozirom na zelo razraščeno kor. v staroind. je še primeriti: radices linguae sanscritae ser. N. L. Westergaard ter: dictionaire classique sanscrit. français par E. Burnouf na dotičnih mestih.) $Basn\acute{b}$ je bilo že našim prededom $\mu\acute{\upsilon}\theta\omicron\varsigma$, fabula pa $\mu\alpha\gamma\acute{\iota}\epsilon\iota\alpha$ incantatio; $basnosloviti$ jim je bilo $\mu\alpha\theta\omicron\lambda\omicron\gamma\epsilon\iota\nu$, fabulari, $basnoslov\acute{b}$ $\mu\alpha\theta\omicron\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$, mythologus in $basnoslovije$ $\mu\alpha\theta\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$, mythologia (Miklosich op. cit. s. v.) Tedaj smemo, ako nas je volja in se ne držimo v tehničnih izrazih rajše praktičnejšega in od najomikanejših národov rabljenega načela za mythologijo vzeti domači, že v staroslovenščini poverjeni izraz: $basnoslovje$.

I. Zgodovina tolmačenja mythov. 1. Grki do Kr. rojstva. [Glavni izvirniki za naslednji oddelek in večji del za celo prvo poglavje: K. O. Müller: Prolegomena zu einer wissensch. Mythologie 1825; Petersen: griech. Myth. 1864; Gerhard: griech. Mythol. 1854; M. Müller: Vorlesungen über die Wiss. der Sprache 2. Serie 1866; Ščepkin: obz. istočnikah i formah russkago basnoslovja 1859; M. Bréal: Hercule et Cacus etude de myth. comparée 1863; G. W. Cox: the mythology of the aryan nations 1870. Manjše razprave navajam vmes.

Že gori je bilo omenjeno, da so Grki počeli rano misliti o verstvu in mythu, se vè da le o svojem, kajti enostran nazor o drugih národih, ktere so barbare imenovali, je stare Grke oviral v primerjavnem raziskavanju jezika, kakor tudi mytha, in je še le krščanstvo storilo prvi korak uglajenju poti, po kateri hodi sedanje primerjavno jezikoznanstvo in $basnoslovje$. Natoro svojih mythov pa so jeli rano premišljavati in so že njihovi najstarši moderci imena božanstev rabili, da so natorne moči živejše zaznamovali. Sicer jim je bil predmet s prva jako nejasen, in sta si mislila n. pr. Apollodor ($\mu\alpha\theta\iota\chi\acute{\alpha}$) in Dionysij ($\chi\acute{\alpha}\nu\lambda\omicron\varsigma$ $\mu\alpha\theta\iota\chi\acute{\omicron}\varsigma$) v besedi $\mu\acute{\upsilon}\theta\omicron\varsigma$ množino pripovedek, obsegajočih dejanja in osodo osebnih bitij, ki so zastopala predzgodovinsko dobo grške zemlje, v kojem nazoru že ugledamo kasnejši evhemerizem. Da tū še ni sledū istinitih nazorov, ampak se mora vse sukati v čisto zunanjem, bistvenosti ne dotikajočem mnenji, je lahko sprevideti.

Početek učenejšega tolmačenja mythov je pa vendar tudi precej rano opaziti in je v ozki zvezi z razlaganjem tako imenovanih Homerovih pesmi. V tem oziru so R h e g i j c u T h e a g e n u (živ. v

6. stol. pr. Kr.), prvemu razlagovalcu Homerovemu, stari bogovi etične allegorije: Arej-nespamet (*ἄφροσύνη*), Afrodita = poželjivost (*ἐπιθυμία*), Athena = razumnost (*φρόνησις*) in dr. Istega načela se drži tudi Demokrit Abderčan in Anaxagor Klazomenec, dasi je o zadnjem tudi opomniti, ka je v razlaganji mythov po etično-allegoričnem načelu došel do fizičnega in mu je bilo solnce, mesec in zvezde ognjeno kamenje. Njegov prijatelj, Lampsačan Metrodor je ta nazor toliko razširil, da ga je imel za veljavnega ne le za božanstva, ampak tudi za heroje (junake), ki imajo v pesništvu vsacega nadarjenega naroda veliko ulogo. To tolmačenje je sila važno, kajti primerjavno raziskavanje mythov je do dobra dokazalo, kako resnično je Metrodorovo mnenje, ktero je se vè da le nekako divinando uganil, a ne z razlogi utrdil. Ako n. pr. mi denes smemo trditi, da nam ni le v Perunu, Svarogu, Dažbogu . . . ampak tudi v Iliji Muromci, junaku Tugarinu in obilo drugih videti osebljene natorne prikazni, nam je dostaviti, da je prav za prav vtemelitelj temu trdenju že Metrodor. Tako on trdi čisto razločno, da Agamemnon ni druga nego vzdih (*Ἀγαμέμνονα τὸν αἰθέρα Μητροδόωρος ἐπεν ἀλληγορικῶς* Hesych. sub v.). —

Sicer v grškem modroznanstvu pred Sokratom v tem oziru ni dosti spomina vrednega. K večemu bi nam bilo še zabelježiti, da je med sofisti Prodik, predhodnik Sokratov, ozirom basnoslovja mislil, da je človek imel vse za bogove, kar mu je koristilo, tako solnce in mesec, kakor studence in reke; kruh = Dêmêtra, vino = Dionyzij, ogenj = Hefaist . . .

Sokratovo, Platonovo in Aristotelovo moderstvo je po celem svojem stvoru tako, da je v njem basnoslovje, kolikor ga pride sploh v poštev, etičnega značaja. Sokratov učence Antisthen nam v mnogih izgledih dokazuje, da so bila božanstva osebljeni npravni vzori, etične allegorije, in Platon je sovrag vsakemu mythu, ki je količkaj v protislovji z npravnostjo (de republ. II. c. 12). Sploh pa nemajo Sokrat, Platon in Aristotel v zgodovini razlaganja mythov posebno odličnega imena, čemur se nikdo ne čudi, ki pozna nekoliko natenčnije njihova modroznanska načela. — Tem važniši so pa tū pridružniki stoicizma in epikureizma.

Nazor stoikov smemo simbolični (pripodobni) imenovati, ki je iskal svoje primere vzlasti v natori, — dasi imamo dosti razlogov trditi, ka poleg tega tudi etično tolmačenje ni bilo izključeno. Naj veljavniši med njimi so: Zenon (v delu: *προβλήματα Ὀμηρικά*) Kleanth (*περὶ θεῶν* ter: *περὶ γιγάντων*) in Hrisipp (*περὶ θεῶν*), ki nam sicer niso nudili cele sisteme basnoslovja, iz kojih spisov se pa prav lahko sodi, da so mythe svojega naroda imeli za posledico oboženja natornih moči in prikazni. Zên jim je bil vzdih, kakor Hefaist ogenj, Posejdon morje in ulaga, Apollon solnce, Artemida mesec in dr.

Ako je stoicizem videl v mythu natorno simboliko, je pa po epikureizmu v njem ohr-

njena apotheozazgodovine, koje načelo je-obširno skušal dokazati Evhemer Messaneec, vrstnik makedonskega kralja Kassandra. Ta nazor se navadno evhemerizem imenuje. Dobil je bil prè Evhemer na otoku Panhaji v indijskem morji, na zlatem stebru v svetišči Zêna Trifylija nekakove napise, ktere je razložil v zgodovinsko-modroznanskem romanu: *ἱερὰ ἀναγραφή* poimenovanem. Po omenjenih napisih so neki grški bogovi bili ljudje: kralji, junaci, moderci, ktere so po smrti njihovi deželani v vednem spominu ohranili in jim nenavadne časti skazovali. — Po tem razlaganji so božanstva v pravem pomenu besede čisto nemogoča in Evhemer, ki sploh nâ-nja ni veroval, je hotel v svojem delu bogotajstvo (atheizem) takisto dejanjsko dokazati, da je razglasil bogove za navadne ljudi, da jim je tedaj vzel vse, kar bi je vtegnolo za vzvišena bitja storevati, odkazavši jim za bivališče zemljo ter je pahnivši iz nadzemeljskega svetišča, v katerem bivajoče si jih je ljudstvo mislilo. Da bi svoje mnenje tudi v navadnem umu bolje udomačil, je celò skušal odločno zaznamovati kraje, kjer so še ohranjeni grobovi teh nazivo-bogov, in bi bil n. pr. Zên v Knossu pokopan.

Evhemerizem je bil kmalu pridobil mnogo njegovcev in česar ni bil Evhemer sam zasledil, skušali so nasledniki njegovemu uku dostaviti. Kesneje se je bilo to načelo tako udomačilo, da so vse čeznatorne in čudovite prikazni v njegovem smislu razlagali. Tako so imeli Aiola za starega, v vrémenskem proroštvu posebno izvedenega mornarja, Atlanta za velikega zvezdogleda (astronoma), Cyklope za pleme v Siciliji bivajočih divjakov i. t. d. V očigled tacemu ravnanju se ni čuditi, da so cerkveni učeniki, kakor Avgustin, Laktancij in dr., grško in rimsko verstvo pobijaje, ravno na to slabost kazali, češ, da grški in rimski bogovi niso bogovi, ampak ljudje, med bogove prištet.

Vendar je tudi v noveji dobi bil evhemerizem v velikem čisli in ga je bil ponovil Jean Leclerc (Johannes clericus) v knjigi: *de arte critica* l. 1695 natisnenem. Njemu je Promethej peloponešk kralj, Tartar podzemeljska ječa in dr., — a rad izpeljuje bogove tudi iz hebrejskega, kar je pozneje pri nekterih posebno veljavno in priljubljeno postalo. Čisti evhemerizem si je bil osvojil abbé Antoine Banier in ga je skušal dokazati v knjigah: *explication historique des fables Paris 1711*, pa: *mythologie ou les fables expliquées Paris 1738—40*, kojih nakana je: dokazati, da v mythih ne smemo druga iskati, nego oddelek zgodovinskih spomenikov najstarših časov. Atlant, z nebom na plečih, mu je nekov kralj, ki se je na globu zvezdoznanstva vadal, povest o Minotavru in Pasifaji ga spominja dragovanja, ktero je imela kretska kraljica z nekim kapitanom, — in več tacih stvari, ki niso dosti manj prisiljene, kakor one, ki hoté dokazati v basnoslovji spomenike iz hebrejskega svetega pisma, kar so skušali med drugimi vzlasti Voss (*de theologia gentili et physiologia christiana, sive de origine et progressu idolatriae Amsterdam*

1642, 1668), Sam. Bochar d (geographia sacra 1646), Huet (demonstratio evangelica Paris 1672), J. G. Michaelis: de Abrahamo et Isaaco a Graecis in Hyrieum et Orionem conversis (bibl. histor. theol. phil. 6. 1), Mirus (Fabeln, welche der leidige Satan aus den Schriften alten und neuen Testaments gemacht Leipzig 1720). Voss ima Saturna, Jana in Prometheja za Adama, Neptuna za Jafeta. Huet navaja za istinitost sv. pisma star. zak. domneli dokaz, da je starinsko basnoslovje, ne le grško ampak tudi družih narodov izposojeno iz raznih tipov sv. pisma (petitio principii). On vidi v Apollonu, Vulkanu, Orfeji, Minu, Evandru, Serapidu, Zoroastru in mnogo družih ravno tako Mozesa, kakor v obilici ženskih basnosl. tipih sestro mu Miriamo. — Med Angleži ima ta biblični evhemerizem še denes nekaj redkih in sicer bistroumih zagovornikov. Tako smatra Gladstone, izvrsten poznavalec in razsojevalec Homerovih pesmi, grško basnoslovje za motno podobo zgodovine Judov in se enacega mnjenja drži drug učen Anglež, F. A. Paley, kteremu se tudi bistroumnost ne dá tajiti, ki se je pa v basnoslovji v enako nesrečno idejo zaletel, kakor n. pr. Jan Kollár v starinarstvu, razglasivši stanovnike nekdanje Italije povprek za Slovane

Iz navedenega se dá povzeti, da je bil način tolmačiti mythe v Grkih troj: ethični, simbolični, oziroma fizični in zgodovinski. Precej zgodaj utemeljeni, so ostali edino merodajni tudi naslednjim grškim pisateljem, ki so se z basnoslovjem ukvarjali in ga ni med njimi, ki bil samostojen nazor utemeljil in se ne odločil za eden ali drugi ravno omenjenih. Sploh pa hodijo zdaj le še Aleksandrinci v poštev. Ker je vsak nazor tolmačenja mythov v ozki zvezi z filozofičnimi raziskavanji, Aleksandrinci pa niti ednega modrea po glasu ne zmorejo, je precej naravno, da tudi niso stvarili ničesa, kar bi nas vtegnolo zanimati. Dasi so v mnogih oddelkih vednosti veliko spomina vrednega dognali (prim. imena Theofrast, Eratosthen, Herofil, Ptolomaj, Arhimed, Evklid, Aristarh, Zenodot, Hipparh in več dr.) jih je, bi djal, v basnoslovji sama kompilacija in parafraza brez samostojnega mišljenja in globlje razumnosti predmeta. . . .

Kulturohistorične stvari.

Plemenitaš stare Poljske.

(Po Jaroši Bejti spisal Lavosl. Gorénjec. — Podgoričan.)
(Konec.)

„Mieszaniny obyczajowe l. 1841. r. pišo: „Damon ima ta stanovit „principium“, da nabere vselej, kolikor največ more, robe v skladnicah in prodajalnicah, plača pa z gotovimi novci — kolikor najmenj more. Poper, modrilo za perilo in vso drugo drobnjav, srebrne posode, srebrno pomizje, svileni nitnino — vse to kupi na upanje. A družbe, v katerih je z vsem plemstvom vred, nje-

govo prijateljstvo s plemstvom — to mu je čudovito uspešno v kupovanji. Šafnagel, da-si nekaj sluti, ne brani se takej barantiji, zato ne, ker zna, da mu privadi mladost, ki ga ima za Mentora. Žid pa še rajši daje na upanje, kajti židovska lehkovernost in baretijska drzovitost je znana; celó „kacape“*) poljski plemenitaš prevari časi. Zato ima toliko dolga v Berdičevu, ali ves ta dolg mu ne prizadevlje ni najmanjše skrbi. Če ga prodajalec v svojej prodajalnici opomni na dolg, lahko ga pogovori, ko ga povabi k sebi na dom in dan odloči, kedaj bode imel novce, — a o tej priliki zopet kaj novega, kaj potrebnega izbere za dom; ko trgovec pride odločenega dné, če je krščan, prijazno ga pogosti, do dobrega napoji in „ad feliciora tempora“ odpravi s čem malim; — če pa je Žid, odpravi ga s čemer koli, večkrat mu prodade kak gospodarstven užitek, ki ga je popreje prodal uže dvema drugima kupcema, naposled pa še kaj izpuli iz lehkovernega Žida.

Časi se pripeti, da se več upnikov ob enem snide pri njem; taki pot je vselej ali bolan, ali pa jim dade glas, da ga ni doma, in pobegne na vrt, kder se skriva v bučelnjak ali kam drugam. Plemenitaški dolgovi mu ne belijo prehudo glave, koliko menj pa še trgovski! A ko ga naposled mine strpnost, posebno, ko mu Žid neče ničesar več upati, temuč trpkega srca terja ga, postavi se mu po robu z vso plemenitaško resnostjo: „A galganie jakis!**) v mojej hiši, pa se upaš napadati me?! jaz te naučim kozje molitvice, da bodeš znal, s kom govoriš!“ In ko ga kosmato ošteje in opsuje, izžene ga iz doma, njegov gospodar (ekonom) pa izbrea iz vasi.

Vse njegovo prizadetje — to je to, kako in kde bi grabil novce; le s tem se zmerom pečajo njegove misli, skrbi pa nima ni najmanjše, kako in kedaj novce vrne upnikom. Njegove lisičnosti moč je tako silna: dokler se mu do céla ne posrečijo vse nakane, da si s popolnoma nenavadnimi posredki pomaga do vresničbe svojih namer. Ker pozna vse okoliščnosti in razmere treh gubernij, s kratka: slehernega plemenitaša, ne le imenja, temuč tudi njegovo nravnost, njegove slabosti, njegove navade, njegove potrebe — s čudovito spretnostjo in čudovito lahko vrši svoje zvitosti. Primeri se n. pr. kakov naden najem; rad bi polastil se ga, pa nima potrebne istine; ali kaj? posodi mu jo ta ali ta imovit plemenitaš, da mu na hvalo pomore o važnej zadevi v uredu državnega zaklada, ki mu obeta sto tisoč dobička; prevzame torej najem, a oddade ga Židu, — in zopet ima novce za veselo življenje najmenje nekoliko nedelj. Ali pa, da bi napolnil mošnjo, kakega bogatega mladeniča lisiče zvabi h karbanu, ki je na posebnem glasu: tam ga oderó do poslednjega groša, a njegova je tretjina zaločenega plena. Zopet ima novce, mladeničev oča mu je celó hvaležen, zato, ker sinu ni pustil še globljeje

*) Tako Ukrajinci psujó Moskvíčane; v tem spisu pa ta beseda pomenja bradate moskovske kupce. Moskvíčanje ali Vélíkorusi za tega delj pa Maloruse pitajo s „Chacholi“.

**) Galgan je rabelj.